

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ АСОЦІАЦІЇ ОПТОВИХ РИНКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ ЯК САМОРЕГУЛІВНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

**О.М. БАТИГІНА, кандидат юридичних наук,
Полтавський юридичний інститут
Національного університету «Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»**

Стаття присвячена дослідженню специфіки правового регулювання асоціації оптових ринків сільськогосподарської продукції як саморегулівної організації. Надаються рекомендації щодо удосконалення чинного законодавства.

Оптовий ринок сільськогосподарської продукції, асоціації оптових ринків сільськогосподарської продукції, саморегулівна організація.

Правовий господарський порядок в Україні формується на основі оптимального поєднання ринкового саморегулювання економічних відносин суб'єктів господарювання і державного регулювання. Між двома вищевказаними елементами правового господарського порядку повинен існувати елемент, який об'єктивно гармонізує і підвищує ефективність їх взаємодії. Йдеться про саморегулівні організації, що об'єднують суб'єктів господарювання за однорідними напрямками господарювання. У сфері оптового ринку сільськогосподарської продукції (далі – ОРСП) статус саморегулівної організації відповідно до законодавства України може отримати лише асоціація ОРСП.

Аналіз загальних питань та специфіки діяльності саморегулівних організацій у різних сферах економіки, зокрема на ринку цінних паперів, професійних учасників процедури банкрутства був предметом дослідження науковців [1]. Також деякі вчені-економісти проводили аналіз питань, пов'язаних з діяльністю асоціацій ОРСП [2]. Але правовий статус асоціацій ОРСП, їх функціональна природа, обсяг повноважень, співвідношення із системою державного регулювання, порядок отримання статусу саморегулівної організації та інші важливі питання не стали об'єктом комплексного дослідження науковців-правників, що й зумовило необхідність даного дослідження.

Метою цієї статті є комплексний аналіз чинного законодавства за для визначення правового статусу асоціацій оптових ринків сільськогосподарської продукції як саморегулівних організацій в економічній системі України.

У законодавстві України відсутнє загальне визначення поняття саморегулівної організації, яке стало б зразком для визначення

саморегульованих організацій у різних сферах економіки. В свою чергу чинне законодавство дає приклади визначення саморегульованої організації у певних сферах економіки. Наприклад, у ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12 липня 2001 р. саморегульована організація визначена як неприбуткове об'єднання фінансових установ, якому делегуються відповідними державними органами, що здійснюють регулювання ринку фінансових послуг, повноваження щодо розроблення і впровадження правил поведінки на ринках фінансових послуг. У ст. 26 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12 липня 2001 р. встановлено, що саморегульована організація – це всеукраїнська громадська організація, що об'єднує фізичних осіб, які визнані оцінювачам в порядку встановленому законом та здійснюють повноваження з громадського регулювання оціночної діяльності. Проаналізувавши вищевказані Закони можна дійти висновку, що незважаючи на достатньо тривале існування саморегульованих організацій законодавець до цього часу не визначився з їх статусом та завданнями: чи це організації, які регулюють виключно внутрішні інтереси суб'єктів господарювання, які до них входять, чи це все ж таки організації, яким делеговані деякі владні повноваження з державного регулювання.

Необхідність існування саморегульованих організацій у сфері ОРСП вперше була встановлена в Законі України «Про оптові ринки сільськогосподарської продукції» від 25 червня 2005 р. (далі – Закон), де у ст. 17 зазначається, що ОРСП з метою постійної координації своєї діяльності, надання взаємодопомоги та задоволення переважно власних господарських потреб мають право на добровільних засадах створювати асоціації ОРСП. Також ст. 1 Закону вперше надає визначення саморегульованої організації ОРСП як асоціації ОРСП, що набула статусу саморегульованої організації в порядку, визначеному цим Законом. У свою чергу під асоціацією ОРСП розуміється договірне об'єднання, створене ОРСП з метою постійної координації їхньої господарської діяльності, надання взаємодопомоги та задоволення переважно господарських потреб учасників асоціації. Законодавець зупинився на моделі, яка визначає саморегульовану організацію ОРСП як організацію, яка регулює виключно внутрішні інтереси суб'єктів господарювання, які набули статус оптових ринків сільськогосподарської продукції. На нашу думку, ця позиція є неправильною. Існує необхідність доповнити законодавство України положенням про делегування окремих повноважень державного регулювання саморегульованим організаціям ОРСП задля поєднання інтересів учасників таких організацій і публічних інтересів, що виникають з приводу функціонування оптових ринків сільськогосподарської продукції.

Стаття 17 Закону встановила, що статус саморегульованої організації ОРСП надає Міністерство аграрної політики та продовольства України (далі – Мінагрополітики). Серед умов, за яких асоціація оптових ринків сільськогосподарської продукції може набути статусу саморегульованої організації, ОРСП вказується лише єдина – якщо її членами є не менше 50 % оптових ринків сільськогосподарської продукції, які набули такого

статусу відповідно до Закону. Потрібно зауважити, що порівняно з саморегулювальною організацією ринку цінних паперів, яка повинна об'єднати не менше 25 % професійних учасників ринку цінних паперів відповідного напрямку діяльності [3], це достатньо велика кількість ОРСП, що може значно ускладнити процес створення саморегулювальної організації.

Порядок та етапи надання і позбавлення асоціації ОРСП статусу саморегулювальної організації ОРСП встановлено наказом Мінагрополітики «Про затвердження Порядку надання та позбавлення статусу саморегулювальної організації оптового ринку сільськогосподарської продукції» від 25 листопада 2009 р. № 830, яким сформульовані дві умови, за яких асоціація оптових ринків сільськогосподарської продукції може набути статусу саморегулювальної організації:

- її діяльність не повинна передбачати отримання прибутку;
- її членами є не менше 50 % оптових ринків сільськогосподарської продукції, які набули такого статусу відповідно до Закону.

Тобто положення Закону знайшли своє продовження у нормах наказу Мінагрополітики, з яких слідує, що допускається існування як однієї, так і двох саморегулювальних організацій ОРСП.

Стаття 1 Закону вказує, що засновниками асоціації ОРСП, яка згодом може отримати статус саморегулювальної організації, можуть бути виключно юридичні особи, що набули в установленому порядку статус оптового ринку сільськогосподарської продукції та виявили бажання вступити до такої організації. Обмежень щодо членства в саморегулювальній організації після надання їй такого статусу законодавством не встановлено, з чого слідує, що ними можуть бути і інші суб'єкти підприємницької діяльності, які не отримали статусу оптового ринку сільськогосподарської продукції, але предметом діяльності яких є надання послуг, що забезпечують здійснення оптової торгівлі сільськогосподарською продукцією та інших юридичних осіб, які виявили бажання сприяти розвитку ринкової інфраструктури в агропродовольчому секторі. Головною щодо членства має бути встановлена в законодавстві України вимога, згідно з якою членами саморегулювальної організації, навіть після її створення, повинна бути переважна більшість юридичних осіб, які отримали статус ОРСП.

Асоціація, яка претендує на надання їй статусу саморегулювальної організації, повинна подати до Мінагрополітики такі документи: заяву про надання асоціації статусу саморегулювальної організації; копію рішення органів управління асоціації про отримання статусу саморегулювальної організації; копію установчого документа та свідоцтва про її державну реєстрацію; довідку про її структуру (структура центрального органу управління, перелік місцевих органів із зазначенням їх керівників, поштових адрес, контактних телефонів); перелік оптових ринків сільськогосподарської продукції – учасників асоціації.

Відповідний структурний підрозділ Мінагрополітики розглядає матеріали, подані асоціацією ОРСП для набуття статусу саморегулювальної організації, на відповідність їх чинному законодавству. Для з'ясування повноти та достовірності відомостей, що зазначені у поданих документах,

Мінагрополітики проводить їх перевірку, термін якої не повинен перевищувати 20 днів від дати надходження документів. За результатами розгляду та перевірки документів, поданих асоціацією, Мінагрополітики ухвалює рішення про надання статусу саморегульованої організації або відмову у наданні такого статусу. Про своє рішення Мінагрополітики письмово повідомляє асоціацію у п'ятиденний термін після його прийняття. У разі прийняття позитивного рішення Мінагрополітики видає відповідний наказ із цього питання.

В установчих документах асоціації обов'язково повинно бути вказано мету та завдання асоціації ОРСП, яка претендує на статус саморегульованої організації. Так, метою відповідно до існуючої в Україні моделі саморегульованої організації оптових ринків сільськогосподарської продукції є представлення і захист загальних професійних, соціально-економічних і правових інтересів учасників асоціації та інших учасників ринкової інфраструктури в агропродовольчому секторі; координація діяльності учасників асоціації в організації діяльності оптових ринків сільськогосподарської продукції, без права втручання в їх господарську та комерційну діяльність.

Основними завданнями асоціації ОРСП, яка претендує на статус саморегульованої організації, повинні бути наступні: представництво інтересів учасників асоціації в державних органах влади та в інших інстанціях; захист прав учасників асоціації на всіх рівнях державних органів влади; встановлення та розвиток фахових інформаційних зв'язків учасників асоціації; розробка проектів нормативно-правових актів, що стосуються діяльності ОРСП; розробка державних цільових та інших програм підтримки й розвитку ОРСП; створення і забезпечення функціонування системи інформаційного забезпечення діяльності ОРСП; організаційне та методичне забезпечення підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації працівників ОРСП у навчальних закладах, установах і організаціях, на підприємствах, що належать до сфери управління центрального органу виконавчої влади з питань аграрної політики; узагальнення і поширення достовірної інформації щодо попиту і пропозиції сільськогосподарської продукції, рівня цін; організація виставок, тренінгів, семінарів, конференцій, навчальних курсів, конкурсів; одержання від органів влади і управління, органів місцевого самоврядування інформації, необхідної для своїх цілей і завдань; організація неприбуткової видавничої діяльності; здійснення експертно-консультативної діяльності з питань, що входять до компетенції асоціації, та видання відповідних документів; організація проведення в Україні та за її межами конгресів, конференцій тощо за участю вітчизняних та іноземних спеціалістів; впровадження у практичну діяльність науково-технічні розробки, нових методів і методик організації праці, виробничого, комерційного, управлінського досвіду у сфері організації оптової торгівлі сільськогосподарською продукцією; координація проведення наукових досліджень з основних напрямів діяльності учасників асоціації; проведення інформаційної діяльності щодо залучення інвестицій для будівництва та модернізації об'єктів забезпечення оптової торгівлі

сільськогосподарською продукцією; сприяння юридичному забезпеченню діяльності учасників асоціації; формування консультативних, інформаційних, маркетингових, рекламних, юридичних, аудиторських служб, що забезпечують ефективну діяльність учасників асоціації; надання інформаційних, рекламних, консультативних послуг учасникам асоціації на безоплатній основі; сприяння інвестиційній політиці; виконання представницьких функцій для учасників асоціації; контроль за професійною діяльністю членів асоціації, за якістю послуг; врахування інтересів сільськогосподарських виробників при діяльності оптових ринків сільськогосподарської продукції; виконання делегованих державою регуляторних повноважень та інші.

У наданні статусу саморегулювальної організації асоціації може бути відмовлено у разі наявності однієї з таких підстав: невідповідність асоціації вимогам, зазначеним у наказі Мінагрополітики № 830; неподання асоціацією документів, передбачених наказом Мінагрополітики № 830; неповнота чи недостовірність даних у документах; припинення діяльності асоціації.

Перелік підстав, за яких може бути відмовлено у наданні статусу саморегулювальної організації, є вичерпним, з чого слідує, що існування раніше створеної саморегулювальної організації не може стати перешкодою для створення ще однієї саморегулювальної організації ОРСП. А це суперечить основному призначенню та меті створення саморегулювальних організацій як представника приватнопублічних інтересів. Як приклад, у цьому питанні можна використати ст. 24 Закону України «Про кредитні спілки» від 20 грудня 2001 р., де зазначено, що за рішенням Уповноваженого органу одній із всеукраїнських асоціацій кредитних спілок може бути надано статус саморегулювальної організації. Так само в ст. 7 Закону України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» від 17 червня 2004 р. вказано, що за рішенням Мінагрополітики всеукраїнській громадській професійній організації, яка об'єднує суб'єктів дорадчої діяльності, може бути надано статус саморегулювальної організації. Отже, більш доцільним для підвищення ефективності регулювання аграрного ринку, звісно, було б законодавче обмеження кількості саморегулювальних організацій оптових ринків сільськогосподарської продукції.

Повторна заява асоціації про надання їй статусу саморегулювальної організації розглядається як подана вперше.

Стаття 17 Закону вказує права асоціації ОРСП після отримання статусу саморегулювальної організації: брати участь у розробці проектів нормативно-правових актів, що стосуються діяльності ОРСП; брати участь у розробці державних цільових та інших програм підтримки та розвитку ОРСП; брати участь у створенні й організації функціонування системи інформаційного забезпечення діяльності ОРСП; брати участь в організаційному та методичному забезпеченні підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації працівників ОРСП у навчальних закладах, установах і організаціях, на підприємствах, що належать до сфери управління Мінагрополітики.

Окрім прав, які так само перелічені у наказі Мінагрополітики № 830, наказ доповнює Закон обов'язками органів управління асоціації ОРСП, які з'являються після отримання статусу саморегульвної організації, серед яких можна виділити наступні: дотримуватись вимог законодавства і статуту; створювати рівні умови для вступу до саморегульвної організації; повідомляти членів саморегульвної організації та надавати інформацію до Мінагрополітики про дату проведення загальних зборів членів саморегульвної організації за 30 днів до їх проведення; надавати на вимогу Мінагрополітики інформацію про склад членів, прийняття нових членів до саморегульвної організації та припинення членства із зазначенням підстав припинення, умови прийняття та участі у саморегульвній організації; подавати до Мінагрополітики затверджений загальними зборами річний звіт про свою діяльність протягом 10 календарних днів з дати його затвердження; письмово повідомляти Мінагрополітики про проведення семінарів, презентацій, конференцій з питань діяльності оптового ринку.

Серед важелів впливу Мінагрополітики на створення та діяльність саморегульвних організацій ОРСП можна виділити основні два повноваження: установчі документи саморегульвної організації підлягають погодженню з Мінагрополітики та Мінагрополітики може призначати представника для участі в засіданнях органів управління саморегульвної організації. У разі ж порушень саморегульвною організацією вимог чинного законодавства, статуту, які регламентують її діяльність, Мінагрополітики має право надіслати письмову вимогу про усунення виявлених недоліків чи порушень, а також припинити їх та/або позбавити асоціацію оптових ринків сільськогосподарської продукції статусу саморегульвної організації, щодо чого видається відповідний наказ. Законодавець не встановив вимогу щодо поетапності застосування вищевказаних заходів впливу з боку Мінагрополітики, починаючи від попередження і завершуючи позбавленням статусу саморегульвної організації.

Аналіз нормативно-правового матеріалу та наукової літератури щодо функціонування саморегульвної організації оптових ринків сільськогосподарської продукції в Україні дає можливість зробити наступні пропозиції по удосконаленню її правового регулювання:

По-перше, саморегульвні організації ОРСП не повинні обмежуватися виконанням лише функцій саморегулювання, а мають бути наділені державою реальними делегованими повноваженнями, що забезпечить досягнення розумного поєднання ринкового саморегулювання з державним регулюванням економікою та означатиме наявність компромісу приватноправового та публічно-правового регулювання.

По-друге, необхідно обмежити кількість асоціацій ОРСП, які можуть отримати статус саморегульвної організації: їх не повинно бути більше однієї, що надасть змогу більш ефективно регулювати ринкові відносини в цій сфері.

По-третє, варто підвищити масштабність охоплення саморегульвною організацією оптових ринків сільськогосподарської продукції, зокрема збільшити п'ятдесятивідсотковий бар'єр.

По-четверте, потрібно чітко закріпити основні завдання саморегулювальної організації оптових ринків сільськогосподарської продукції, які концептуально повинні бути спрямовані передусім на захист прав і законних інтересів сільськогосподарських товаровиробників, які здійснюють оптовий продаж сільськогосподарської продукції власного виробництва, як це зазначено у преамбулі Закону України «Про оптові ринки сільськогосподарської продукції».

Список літератури:

1. Квят О. Саморегулювальної організації професійних учасників процедури банкрутства: концепція створення та роль / О. Квят // Юридична газета. – 2009. – 8 груд. (№ 49). – С. 20 ; Онуфрієнко О. Правове становище саморегулювальних організацій ринку цінних паперів / О. Онуфрієнко // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 1. – С. 79–81; Остапович Г. Поняття саморегулювальної організації ринку цінних паперів в Україні / Г. Остапович // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 3. – С. 119–122; Суслowa В.В. Саморегулювальної організації у системі правового господарського порядку: проблема концептуального підходу / В. В. Суслowa // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 2. – С. 35–38.
2. Корінець Р.Я. Про діяльність асоціації оптових ринків сільськогосподарської продукції / Р.Я. Корінець // Економіка АПК. – 2011. – № 9. – С. 75–82.
3. Основні засади розвитку саморегулювання на фондовому ринку України : рішення ДКЦПФР від 22 жовтня 2001 р. № 350 // Українська інвестиційна газета. – 2002. – 5–11 лютого (№ 5). – С. 18.

Стаття посвячена дослідженню специфіки правового регулювання асоціації оптових ринків сільськогосподарської продукції як саморегулюваної організації. Предоставляються рекомендації по усовершенствованию действующего законодательства.

Оптовый рынок сельскохозяйственной продукции, ассоциации оптовых рынков сельскохозяйственной продукции, саморегулируемая организация.

The article is sanctified to research of specific of the legal regulation of associations of wholesale markets of agricultural products as a self-regulating organization, and also get to recommendation on the improvement of current legislation.

Wholesale market of agricultural products, associations of wholesale markets of agricultural products, self-regulating organization.